

Blomstrende robinie. (ES).

Robinie, *Robinia pseudoacacia*

Højt træ med store fannede blade, torndannede akselblade og hvide, vellugtende blomster i hængende klaser; bælggen er smal og fladtrykt. Hjemmehørende i nordøstlige Amerika, almindeligt prydtræ i haver og parker, hist og her i skove og plantager.

Ærtetræ 1779, akacie, -træ 1787ff, med blade og torne ligner robinien den ægte akacie; bælgtrø 1790–1843, bønnenetræ 1796–1866 (1).

Robinien blev i sidste halvdel af 1700-t forsøgt indført i skovbruget, fra den tid stammer spredte forekomster i vore skove; ved Alholm Lolland står et eksemplar ca. 25 meter højt og 5 meter omkring stammen (1916; 2). Første omtale af opformeringen stammer fra 1802 (Erholm på Fyn og Store Hedinge; 3), den anbefales 1806 som pryd- og gavnetræ (4), giver tømmer, stæn-

ger, pæle, godt brændsel, gode hegn (1790; 5), veddet anvendtes meget til skibsnagler (7), egner sig til pæle, grubeved, bådebygning og møbler, men uagtet skovkultur blev forsøgt fra tid til anden, er den nu praktisk taget opgivet (7):

Som økonomisk forsøg med akaciens titel du kom her, - pralede, fandt behag, skrantede, glemtes igen. J. H. Smidth 1823 (8).

LITTERATUR: (1) 689 2,448; (2) 622b 120; (3) 653 1,228f; (4) 398 1806,679; (5) 194 3,193; (6) 510 5,57; (7) 950 179; (8) 842 177.

Vikke, *Vicia*

Slægten er i den danske flora repræsenteret af ca. 15 arter. De ligefinnede blade ender i en bråd eller slyngtråd, de røde, violette eller lilla blomster sidder parvis eller i kase.

Vikke o. 1450ff (wickæ) er måske over tysk wicke beslægtet med slægtsnavnet *Vicia*, grundbetydningen kan være 'tynd, bøjelig' (om stænglerne); i stednavne: Vikkebjerg 1772ff Als, Vikkeland 1837 Gram Sønderjylland, måske i Vikkergårde 1683ff Møgeltønder. Fugleært 1546, fuglevikke 1715ff; Lolland, Bornholm, blå perler VHanherred o. 1880 (1).

FODERVIKKE, *Vicia sativa*, bliver 30–60 cm høj, de enlige eller parvise blomster med violet fane og røde vinger sidder i bladhjørnerne, bælggen er lysebrun og dunhåret. Alm. dyrket, forekommer desuden som sædukrudt.

Kornvikke 1622–o. 1700, hestevikke 1622–1859, vikke 1769–o. 1870; Jylland, sort vikke og dansk vikke 1831, visse sorter har sorte frø, sødvikke 1840–90, vintervikke 1877–1919 (2).

MUSEVIKKE, *Vicia cracca*, klatrer indtil meterhøjt og er almindelig i krat, på gærder, i korn etc.; violette, nikkende blomster i oprette klaser. Musevikke 1793ff nedsættende ligesom fuglevikke begyndelsen af 1500-t ff; øerne; skovvikke 1688, rød vikke 1678; fugleært 1678–o. 1880 (Øjylland, Angel), museært o. 1700–o. 1885; Jylland, dyrenavnet betegner noget mindreværdigt i forhold til haveært, de små frø har ringe værdi som føde og foder; polsk vikke 1778–1877 vel nedsættende om ukrudtet ligesom polakker 1793; sammenfletning(er) 1806 om plantens vækst i korn, hanevikke Salling o. 1870, klavrer Thy o. 1870, musetræppe Jylland o. 1880, småbladene sidder parallelt og kan på klatrende stængler minde om stige, trappetrin eller tænder: kukkerkam NFyn o. 1880, kam og kornkam

Fodervikke. (ES).

Thy o. 1900; *fletteblomst* Søllerød o. 1870, stænglerne sammenfiltrede, *hugormebloomst* 1837 nedsættende ligesom *snogært* Sønderjylland o. 1900; *hanekam* Sønderjylland, Horns herred, *røde tøfler og sko* Møgeltønder efter blomstens form, sml. s. 207; *støvekost* Møgeltønder, blomsterstanden af legende børn brugt som kost; *vild vikke* Thy, Øland, Fyn, *vikkeurt* ØSjælland, *rivetænder* Gilleleje og *mejered* NSjælland skyldes sammenligning med blomsterstanden, se hejrenæb bd. 2, *rendemaske* Helsingø, *bakkevikke* (3). – Færøerne: *krøk, krøkja, krøkjugas* (o. 1780 krøkjugas) til *krøkja* = fæste en krog i noget, fasthængende; *rivugas* o. 1780ff (rujvugreas) 'rivegræs' måske fordi planten sætter sig fast i riven under høstarbejdet jf. *skrykkju, skrykkjugras* o. 1780ff, af *skrykkja* = trække, flå i; *ravnareidur* 'ravnereder', *søtagras* o. 1880ff, børn udsuger blomsterne nektar (4).

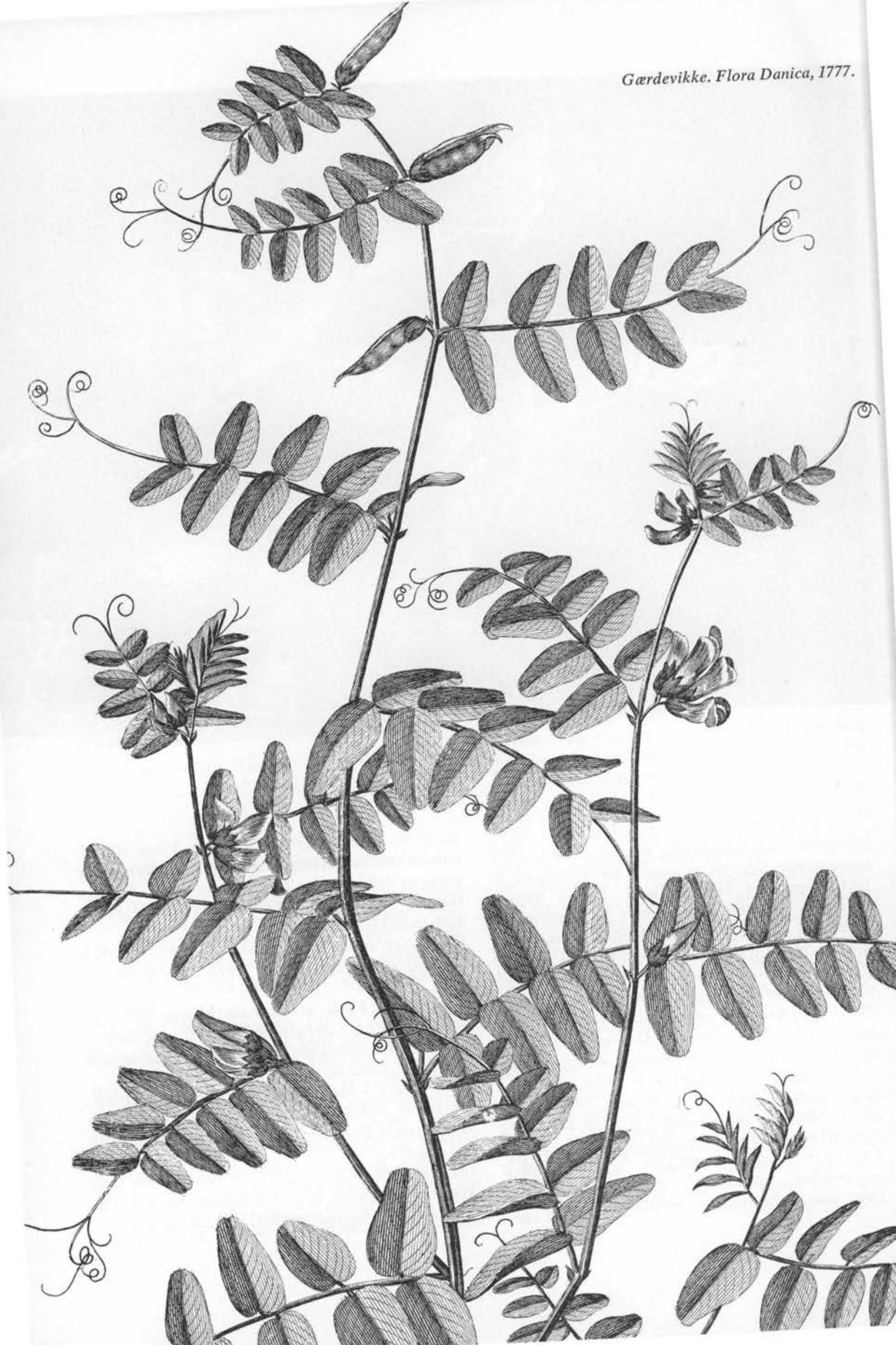
SANDVIKKE eller ULDHÅRET VIKKE, *Vicia villosa*, minder om musevikke, men er kraftigere og har uldagtig behåring på stængler og blade. Undertiden dyrket sammen med rug og havre, iøvrigt som sædukrudt.

Onn polsk vikke 1880, *vintervikke* 1890ff, ØJylland, *østersøisk vikke* 1895, *havrevikke* Birkholm (5).

KRATVIKKE, *Vicia dumetorum*, klatrer med meget forgrenede slyngtråde 80–150 cm højt i kratkove; langstilkede klaser med få mørkerøde blomster. Sjælden og spredt forekommende.

SKOVVIKKE, *Vicia silvatica*; de klatrende stængler bliver indtil halvanden meter lange, blomsterne hvide med lilla eller violette årer. Hist og her i skove.

GÆRDEVIKKE, *Vicia sepium*, 30–60 cm høj med kortstilkede klaser af 3–5 smudsigviolette blomster. Almindelig ved gærder, i skove og krat.

LANGKLASET VIKKE, *Vicia tenuifolia*, ligner mu-sevikke, men har stive stængler og lysere blåviolette blomsterklaser på meget længere stilke. Ved gårder, i krat, sjældent.

SMALBLADET VIKKE, *Vicia angustifolia*, er mindre end fodervikke og har mørkerøde kroner og sorte bælg. Temmelig alm. i krat, mellem sæden, på overdrev og gårder.

TOÅRIG VIKKE, *Vicia biennis*, stammer fra Sibirien; en højt klatrende plante med ensidige klaser af 6–12 lyslilla blomster der har violette striber på fanen. Tidligere dyrket.

LITTERATUR: (1) 689 2,802; 148 4, 636 og 5,264; (2) 689 2,808; (3) 689 2,803–05; 398 1806,232; (4) 751 98,138,141,157; (5) 689 2,809f.

DYRKNING OG ANVENDELSE

Fodervikken er blevet dyrket i Danmark siden middelalderen, især på de sydlige øer, men den fik aldrig nogen større landøkonomisk betydning. I nyere tid bruger man den mest som grøntfoder, i blanding med korn (navnlig havre) og anden blandsæd, frøene sjældent som foderkorn (1).

»Fugleærter sås af mange alene til at give kvæg og fæ« (1546; 2). 1624 og 1631 får Rudkøbings borgere ret til at udføre vikker, men ikke korn (3), 1656 skrives, at »fugleærter« dyrkes mest på Falster, halmen tjener som hestefoder, de knuste frø blandes i brødmel og anvendes i nødstider ublandet til brød (4), sml. nedenfor.

Fra Bornholm i 1700-t oplyses, at man avler vikker, der menes at gøre jorden frugtbar »som ved [stald-]gødning«; de skæres med andet hestefoder til hakkelse, og fattigfolk blander vikkemel i rug- og bygbrød (5). Planten dyrkes på Lolland og adskillige steder i Jylland til hestefoder (6).

Fra o. 1800 er det ret almindeligt at så vikker sammen med havren til grøntfoder eller høg, man kender flere sorter og vikken regnes for et fortræffeligt kvæg- og hestefoder, således på Sjælland (7); på Falster er grøn vikkeshavre et alm. staldfoder til heste, nogle pløjer den ned som gødning (8). Vikker skal som ærter sås Gertruds-dag 17/3 (Falster; 9).

I Hjern herred VJylland findes før 1806 ikke vikkemarken i miles omkreds, men 1823 bliver et læs sædevikker på Holstebro torv næsten revet væk, uagtet prisen er halvanden gang højere end for rug. Man dyrker nu vikker til foder til heste- og kvæg om natten og i middagsstunden (10). I NSjælland bliver vikker almindelig dyrket til afgræsning, sjældnere til staldfodring eller høg – enten for sig eller i blanding med byg eller

havre, nogle udlægger kløver i denne blandsæd (11). I Thisted amt bliver avlen meget udvidet efter o. 1830, navnlig i det sydlige Thy og på Mors, ofte i blanding med havre, men der handles ikke med den (12); omkring Dagbjerg (mellem Skive og Viborg) avler man fra o. 1840 med ét vikker og ærter ved næsten alle gårde, dog kun på små arealer (13). Det hedder i en jysk Cyprianus, at vikker og gulerødder gør okser fede på én måned (14). På Falster skar man vikker til mindre svin (o. 1850; 15).

I en bog om foderurter 1877 står, at »denne vigtige og velbekendte foderplante« sås sammen med havre, undertiden i byg eller hestebønner, og bruges mest som grøntfoder (16). Den egner sig ikke til grise, men ellers er vikker sået med havre, byg eller ærter næst efter kløver det almindeligst benyttede grøntfoder (1888; 17). Arealet er 1881 3.700 ha, 1896 2.200 ha (1), der meldes om heldige resultater af forsøgsdyrkning med lige dele vikker og rug i Silkeborgegnen (18), tørret vikke gives til fedekvæg, ungkvæg, heste, svin og evt. goldkøer, men ikke malkek- kvæg, da mælken får afsmag og smørret bliver tørt (19). Omkring århundredskiftet dyrkes vikker i mange varieteter, ofte sammen med havre til grøntfoder, men sjældent til høg; fra o. 1920 går arealet stærkt tilbage (20).

Når rugen er dyr, blander man noget byg- eller vikkemel i brødmelet (Sjælland, Møn, Thy, Bornholm), på Roskildeegnen får tyendet i dyre rugår brød med 1/4–1/3 vikkemel (21), i mel til rugbrød blandes vikker og ærter, det smager bittert, men spises dog uden smør eller fedt af fattigfolk (Bornholm; 21). Under krigen 1807–14 kommer ærter og vikker i rugmelet; ærter var gode dertil, men vikkeshavren gør brødet besk (Hillested; Kalundborgegnen; 22). Slår rughøsten fejl, må man et helt år spise brød af havre, ærter, vikker og boghvede (SFyn; 23); vikkeshavren bages af frømelet blandet med lidt groft rugmel (ØJylland; 22). På møllen får bønderne til brødmel malet en skp. vikker til 3 skp. rug (Sabro) eller lige dele af hver (Vedsted); i brødmelet kommes også ærter, kiddike og rå revne kartofler (24). Se iøvrigt ovenfor. I VJylland finder frøene anvendelse som kaffeerstatning (25).

Vikker skal sås i marts i månens sidste kvarter 1632; 26), i fuldmåne tre uger før mikkelsdag 29/9 (1648; 27) eller Gertruds-dag 17/3 (Falster; 28). Vikken kan gå tre gange bort (fryse ud) og dog komme igen (Bornholm 1777; 29). Vikker

høstes som ærter (s. 249) og den, der stikker sidste forklud på læsset, er årets »vikkeræ« (Stevns; 30).

Det kgl. Landhusholdningsselskab uddelte o. 1850 frø af *sandvikke* og *toårig vikke* til dyrkningsforsøg; resultaterne var imidlertid dårlige (31). O. 1880 dyrkes sandvikke ved Ålborg, siden andre steder på let jord og udlagt i rug som grøntfoder om foråret, hvortil planten ofte anbefales (32), sået i vinterrug er det »en staldfoderplante af første rang« (Jylland; 33). På Samsø giver forsøgsdyrkingen godt resultat (34), særlig fremhæves, at sandvikke er absolut frostsikker og med rug egnet til lavere fugtig jord (35). Fra o. 1900 har planten haft nogen betydning på lette sandjorder, blandet med rug til grøntfoder, men nu er dyrkingen næsten ophørt (36).

Musevikken optrådte, især på Falster, som et ondartet ukrudt i vintersæden, øens rug og hvede var derfor meget forurenset med »onde polske vikker« og i 1700-t næsten usælgelig til udsæd (37); »disse er bonden meget bange for, da de udbreder sig navnlig i rugen og ganske kvæler denne« (Falster 1806; 38). Efter udskiftningen og indførelsen af brak kommer mu-

»Kaninerne fodres«. Akvarel af Peter Hansen, 1901.

sevikken i stærk aftagen, 1801 udsætter Landhusholdningsselskabet dog 20 rigsdalere i præmie for anvisning til udryddelsen i Åstrup sogn på Falster (39).

Det anbefales allerede 1758 at så musevikke i høje hedeegne, som grøntfoder til kvæg og heste, de opblødte frø til fedesvin (40). Et halvt århundrede senere kaldes musevikken en fortræffelig foderplante, der måske fortjener at blive dyrket, høns og duer kan fodres med frøene, som også heste bliver fede af (41). Den prøvedyrkes i VJylland o. 1810 (42). Ved 1800-t's slutning omtales den som »en meget værdifuld foderplante ... passer både til grøntfoder og høg«, men kan næppe dyrkes i almindeligt sædskifte, blandet med rug giver den et tidligt grøntfoder på stald, og i vedvarende græsmarker, på høje enge etc. fortjener den opmærksomhed (43). Men selv om den anbefales til varigt græsleje og især mosejorder og forsøgsdyrkes, slog planten aldrig an i dansk landbrug, måske fordi udsæden ofte blev forfalsket med andet frø (44). Nu dyrkes den ikke, men har nogen værdi, hvor den forekommer i større mængder i græs (45). Den samles til kaniner (46) og børn spiser de umodne frø som »ærter«.

På det sydlige Grønland er musevikke fundet omkring ruiner af gamle norske bosteder, således 1828 i ruinerne af bispesædet Gardar ved Igaliko; botanikeren Martin Vahl mener, at planten blev indført som grønsag af de første norske kolonister; danskere i Grønland spiste bælgene som grønne ærter (47).

Et minde om musevikkens anvendelse som menneskeføde kan være et i Vendsyssel optegnet eventyr; prinsessen siger: Derude hænger de musebælge grå, · dem har jeg krænget (bælget) med mine fingre små. · Havde det ej været af hungersnød, · da havde jeg ej spist dem ved min hårde død (23).

Mellem alle vejgrøftens blomster er der ingen, der er finere end den lille sølvgrå musevikke ... den danner den bedste del af det krydrede vejhøj (48). – Markmusen smutter duggetgrå · i musevikker tordenblå *Harald H. Lund* (49).

Skovvikken er en fortræffelig foderplante og fortjener at dyrkes også som prydblade; krat-, smalbladet, toårig og gærdevikke anbefales også som foderurter (1806–21; 50). Dyrkning af kratvikke til kvægfoder omtales 1899 (51), toårig vikke 1877 som »upåtvivlelig en af de givtigste og for kvæget mest velsmagende foderurter« (52), men ingen af arterne svarede til